

Fukuyama, Francis

**IDENTITET - ZAHTJEV ZA
DOSTOJANSTVOM I POLITIKE ZAMJERANJA**

Nakladnik: Tim press, Zagreb, 2020., 284 str.

Nakon niza planetarno popularnih politologijskih uspješnica, od kojih su neke prevedene i na hrvatski jezik (primjerice "Kraj povijesti i posljednji čovjek", "Povjerenje", "Izgradnja države"), agilna nakladnička kuća Tim press iz Zagreba, objavila je u hrvatskom prijevodu i najnoviju knjigu jednog od najpoznatijih suvremenih politologa Francisa Fukuyame pod gornjim naslovom.

Knjiga je u engleskom izvorniku publicirana 2018. godine, a autor, inače profesor politologije na prestižnom Stanford University, eksplicitno kaže da ova knjiga ne bi bila napisana da u studenom 2016. god. Donald J. Trump nije izabran za predsjednika SAD-a. U tom smislu, autor piše: "Daleko prije Trumpove pobjede, napisao sam kako američke institucije propadaju uslijed toga što državu progresivno zarobljavaju moćne interesne skupine te ona biva zaključana u rigidnu strukturu koja nije u stanju reformirati se" (str. 7.).

Fukuyama, u pokušaju da rasvijetli problem identiteta, razlikuje *thymos* kao dio duše koji žudi za priznanjem dostojanstva, *isothymia* je zahtjev za jednakim poštovanjem naspram drugih ljudi, dok je *megalothymia* želja za priznanjem superiornosti.

Kriza 2008. i grčka nesolventnost označavale su situaciju u kojoj su politike elita dovele do ogromne recesije, visoke razine nezaposlenosti i opadanja dohotka za milijune običnih radnika diljem svijeta.

Pojmovi identitet i politike identiteta razmjerno su novijeg datuma. Prvi izraz popularizirao je psiholog Erik Erikson tijekom 50-ih godina prošlog stoljeća, dok je drugi postao vidljiv tek u kulturnoj politici 80-ih i 90-ih godina.

"Identitet na prvom mjestu nastaje iz razlikovanja između svojeg istinskog unutarnjeg jastva i izvanjskog svijeta društvenih pravila i normi koje neadekvatno priznaju vrijednost ili dostojanstvo tog unutarnjeg jastva" (str. 29.).

Unutarnji osjećaj dostojanstva zahtijeva priznanje. Treći dio duše, *thymos*, sjedište je današnje politike identiteta.

"Preddemokratska društva počivala su na temeljima društvene hijerarhije, stoga je ovo vjerovanje u inherentnu superiornost podređene klase ljudi bilo ključno za održavanje društvenoga poretka" – ustvrđuje Fukuyama. Suvremenu politiku identiteta pokreće zahtjev društveno marginaliziranih skupina za jednakim priznanjem. Autor efektно zaključuje da "priznavanje svačije jednake vrijednosti znači neuspjeh u priznavanju vrijednosti ljudi koji su doista superiorni u nekom smislu" (str. 47.).

Fukuyama zaključuje da je na zapadu ideja identiteta na određeni način rođena tijekom protestantske reformacije te ju je inicijalno izrazio augustinac Martin

Luther. Autor ustvrđuje da je sociolog Max Weber zastupao primat ideja. Širenje i univerzalizacija dostojanstva preobražavaju potragu za jastvom u politički projekt. U zapadnoj je političkoj misli do tog pomaka došlo u naraštaju nakon Rousseaua, preko filozofa Immanuela Kanta, a naročito Hegela. Po mišljenju Fukuyame, liberalne demokracije u stvarnome svijetu nikada u potpunosti ne ispunjavaju svoje temeljne ideale slobode i jednakosti. Autor smatra da se želja za državnim priznanjem našega temeljnog dostojanstva nalazi u srži demokratskih pokreta od Francuske revolucije. Autoritarni režimi ne priznaju jednako dostojanstvo svojih građana.

Pred kraj dvadesetoga stoljeća, razumijevanje opsega autonomije pojedinca u većini se modernih demokracija silno proširilo, što je dovelo do procvata onoga što se ponekad naziva ekspresivnim individualizmom. Fukuyama drži Kantova studenta i suvremenika Johanna Gottfrieda von Herdera za oca modernoga europskog etnonacionalizma, kao pisca koji je slavio primitivni Volk, odnosno narod, te ga smatra dalekim pretečom Adolfa Hitlera. Autor drži da su puno prije uspona Hitlera 30-tih godina njemački autori jadikovali nad gubitkom Gemeinschafta i onim što su smatrali izopačenostima kozmopolitskoga liberalnog društva.

Karakterizirajući dosadašnjeg predsjednika SAD-a Trampa, Fukuyama kaže da je bio "savršeni praktičar etike autentičnosti koja definira naše doba – možda je lažljiv, zloban, netrpeljiv i ne ponaša se predsjednički, no barem kaže ono što misli" (str. 180.). S Trumpom, bjelački se nacionalizam od rubnog pokreta prometnuo u nešto puno više mainstream u američkoj politici.

Govoreći o ratu u Siriji, Fukuyama analizira dominaciju alavita, odvjetka šijitskog islama, koji su stabilnost održavali jedino grubom represijom, kako Hafiza tako i Bašar al-Asad.

Snažna socijalna država u Skandinaviji oslanja se na jednako tako snažan osjećaj nacionalnoga identiteta.

Osnivači Europske unije namjerno su htjeli oslabiti nacionalne identitete na razini država članica u korist "postnacionalne" europske svijesti, protuotrova za agresivne etnonacionalizme prve polovice dvadesetoga stoljeća. Ideja multikulturalizma nastala je, po autorovu mišljenju, u Kanadi, gdje je frankofono stanovništvo htjelo zakonsko pravo zaštite svojeg jezika i obrazovanja, u sredini gdje dominiraju govornici engleskog.

"Razumijevanje američkog identiteta kao uvjerenja poniklo je kao rezultat duge borbe koja je trajala gotovo dva stoljeća i predstavljala odlučan prekid s prijašnjim inačicama identiteta temeljenima na rasi, etnicitetu ili religiji. Amerikanci mogu biti ponosni na ovaj vrlo sadržajan identitet; on se temelji na vjerovanju u opće političke principe konstitucionalizma, vladavine prava, demokratske odgovornosti i principa da su "svi ljudi stvoreni jednaki" (str. 233).

Fukuyama drži da "identitet po uvjerenju je nužan, no ne i dovoljan preduvjet za uspjeh. Amerikanizam čini skup uvjerenja i način života, a ne etnicitet, moguće je zastraniti od ovoga prvoga, ali ne i od ovog drugoga". Po njegovu mišljenju,

identitet mora biti povezan sa supstantivnim idejama poput konstitucionalizma, vladavine prava i ljudske jednakosti. Naš sadašnji svijet istodobno se kreće prema suprotstavljenim distopijama hipercentralizacije i beskrajne fragmentacije.

Društvene mreže i internet omogućili su pojavu samodovoljnih zajednica ograđenih ne fizičkim barijerama, nego vjerovanjem u zajednički identitet.

U ovoj iznimno zanimljivoj knjizi, identitet je tema koja se nalazi u temeljima mnogih današnjih političkih fenomena, od novih populističkih nacionalističkih pokreta i islamističkih boraca pa do kontroverzi koje se događaju na sveučilišnim kampusima.

Knjiga, po našem sudu, predstavlja nezaobilazno štivo za razumijevanje pojma identiteta. Treba pohvaliti izvrstan prijevod doc. dr. sc. Višeslava Raosa, a knjigu preporučamo ne samo politolozima, nego i zainteresiranoj stručnoj javnosti. Fukuyama pak i njome dokazuje da se s pravom smatra jednim od vodećih društvenih teoretičara današnjice, navlastito politologije.

Prof. dr. sc. Duško Lozina